

*Soudruzi, myslím, že Múza nám stonala,
po celý dlouhý rok
těžce se za námi belhala,
udrží s námi teď krok?*

*K pochodu, bubny, zazněte,
hněv lidu se valí v průvodu,
před bouří, měšťáci, okna zavřete,
základy světa třesou se v pochodu —*

*Zčernalá od uhlí ve ksichtu,
v poslední řadě jde paní Múza,
prý začla chodit s dělníky na šichtu,
sluší jí modrá blůza.*

(Rudé právo, 19. 10. 1924)

Život probouzí hrdinnost. Hrdinnost přestává být jen slovem. Počíná se měřit reálně. Poznalo se, že hrdinnost nejsou klinické případy, ani doma usedlá ponietzscheovská literatura; přestali být velcí hypochondři stejně jako sedláctví idylikové; hrdinskou není perverze starců ani dámský splín. Nové hrdinosti jsou lhostejné sebevraždy. Nedonošená narození jsou věcí lékaře, rozvody a křtiny záležitostí úředních aktů — vše je málo zábavné pro žurnalistu a vcelku nezajímavé pro dramatika.

Válka příliš jasně dokázala, že úlohu hrdinů nelze omezit na umírání.

Narození a smrt nejsou důležité.

Hodnotu a hrdinnost má život.

Vést svou věc hrdinně a do krajnosti — až na smrt, neznamená a nemá znamenat: vést ji na porážku. Ať jsou dramatikové zjedeni do svých Héraklů, Tristanů, kteří umějí umírat se zásvětnými slovy na rtech. Nám jejich hrdinnost je nesrozumitelnější a grotesknější než plaidoyer G. Shawa. Bohudík nedosahuje moderní hrdina, např. Lenin, velikosti dramatických heroů. Není snem ani mystickým vytržením. Celkem vzato je Lenin hrdinou národních hospodářů a sociologů. Básníci a dramatikové, kteří živíte lidi něčím jiným než národní hospodáři, obdivujte se kajícně a mlčky národnímu hospodářství, které řízeno Leninem tak dobře dovedlo nasytit lidi chlebem.

Sexus — jeho metafyzická hrůza nebo náboženské zbožnění nezachrání hrdinnosti pro moderního člověka. Metafyzická hrůza pohlaví bylo to jediné, co činilo Wedekinda a Strindberga, Lulu i Slečnu Julii zajímavými. Našemu mládí byla tato dramata stejně exotickými jako cestopisné povídky z Tahiti. Stejným zdrojem zakázané odvahy. Ale potom, když nás opeřila válka a otevřeli jsme zelená dvířka svých očí, poznali jsme, že země je vždycky člověku nejbližší a že láska je jediný dar. Tragédie tančila nyní před námi po hlavě groteskní tanec. Aplaudujeme jejím skvělým komediantům, kteří se až do potu ufilosofovali pro naši zábavu. Láska, která za všech časů je přece jen nejuvěrnější básníkům, zjevuje i novým dramatikům svou básnivou tvář. V tom je nová kultura lásky. Pod tímto zorným úhlem je Wedekind stejně kulturní asi jako Shakespeare. A úsměv americké kinoherečky je kulturnější obou. Konečně se žena domáhá kulturnějšího a racionálnějšího úkolu ve světě. Neboť ani Wedekind nedokázal Erdgeist (Lulu), že muž je z něčeho jiného než ze země. Jako ve všem v životě, i v lásce je štěstí jedinou věcí, kterou lze nejbezpečněji zvážit důvody lásky i života.

Realistická a porealistická kritika, které uctivě děkujeme za její léky, vytvořila dobré karikatury hrdinů. (Např. sternheimovský cyklus výsměchu „Aus dem bürgerlichen Heldenleben“, Shaw.) Bohužel, poznali jsme právě tu, že to bez hrdinů nejde. Neboť ani směšnost nezbavila nás víry v hrdinnost. Ba dovedeme být právě vděční za všechny ty všední, obyčejné a prosté stránky hrdinské postavy. Realistická kritika nedovedla dát svým hrdinům úkolů, hrdinských úkolů realistických. Nechtěla pochopit, že úkol hrdinů je konkrétní. Že jsou hrdinští u svého díla, nikoli však někdy u své ženy. Konečně tato kritika nepochopila, že hrdinnost je v činu, který může být zvážen a změřen, že hrdinnost není v temperamentu. Pro Čechovy, Gorké, Tolsté umíralo mnoho hrdinských povah v ničemných koutech kořalen, nemocnic a věznic. Jejich hrdinství bylo v tom, že byli „přespočetní“, že neměli úkolu ve světě. Nebo jejich úkoly byly příliš cizí

jejich srdci. Dojímá nás toto srdce, které nám nic nedalo. Ani jemu se ničeho nedostalo. Ale přece myslíme, že svět je tak špatný, že v něm hrdinové musí žít.

Život se zindustrializoval i pro hrdiny. Carlyle i klasičtí filologové se svými Alexandry nevyrobí za století tolik hrdinů jako továrna na aeroplány nebo expediční nemocnice za měsíc. Zhrdinštěla výzkumná chemie právě tak jako kopaná, a mimo hrdinské národohospodáře jsou neméně hrdinští kinoherci. Hrdinnost zvěcněla tak, že ji lze měřit na metry — a proto nikdo neupře hrdinskosti Paddockovi, nejrychlejšímu muži světa.

Moderní hrdinové mají úkoly konkrétní. Jsou účelní. Jejich hrdinnost je tak spjata s věcmi, že tyto tvoří část jejich hrdinnosti. Klade-li si tento hrdina otázku nebo cíl — je cíl i otázka zároveň cestou; hrdina nepočítá s neřešitelnými problémy. Smrt moderního hrdiny neznamena uzavření všech cest, které vedou dál. Jeho smrtí se nerozpadá dílo jako říše Alexandrova. Smrt nenáleží do předpokladů hrdinství. Hrdinskost je v díle, nikoli ve smrtích, které je provázely. Věc, úkol, cíl, láska, radost přesahují bázeň i smrt.

I moderní donkichotství je při své fantastice věčné. Vzdělav se na indiánkách a na detektivkách, má desetiletý hrdina zásobu romantického hrdinství, ideálů pro léta svých darebáctví a nepodařených výprav. Americký skoták neboli kovboj je dnešku rytířským, byť sloužil kravám místo metafyzice. Doba prostě vyniká výrobou malých hrdinů ve velkém.

Ale hrdinnost přijala na sebe i ostatní specifické tvary industriálního života. Hrdinnost se diferencuje. Moderní člověk je hrdinou, řekněme, v některém případě od 9 do 12 hodin. V ostatních hodinách je stejně malicherný jako každý pořádný muž. Člověk je hrdinným buď jen zpředu, nebo z profilu nebo seshora. Je mnoho lidí, kteří jsou hrdinní v dělnické kazajce a dokonale směšní ve fraku. Takové objevy ovšem

znemožnily Schillera, stejně jako zavedly Shawa na špatné cesty. Neboť ať je kritika hrdinů jakákoli, nesmí se zaleknout toho faktu, že jako živý organismus není sám v sobě jednou jedinou individualitou zaměřenou jediným směrem, je i člověčství hrdinů složeno z mnoha individuálních vlivů a projevů.

Tato „moderní“ hrdinnost přešla však nakonec svůj cíl. Člověk nedobyl světa, ale svět dobyl jej. Civilizace pokročila tak, že přešla člověka a obrátila se k němu zády. Nejvyspělejší demokracie mohou s pýchou říci, že konečně dosáhly barbarského stavu lidstva. Divoch se bál věci, nad níž neměl moci. My jsme spoutáni svými výrobky, kterým jsme dali všechnu svou moc: láska stejně jako nenávisť je ve vzájemných vztazích věcí, nikoli lidí. Dílo se postavilo proti tvůrci, stroj drtí řidiče, práce ničí dělníka. Aeroplán vraždí aviatiky a chemie vynalézá plynové bomby. Mezi věcmi utloukají se lidské osudy. Aniž si to uvědomujeme, ztrácíme všechny míry pro to, co je lidské. Nedůvěřujeme lidem, neboť nejsme přesvědčeni o jejich lidství. Nedůvěřujeme světu, neboť jsme jako dítě, které bito svými hračkami přestalo věřit, že svět je tu pro jeho štěstí. Kdyby se této civilizaci narodil Shakespeare, byl by ulekanější před lokomotivou než před lesem birnamským.

Hrdinnost? Nebudu rozhodovat, co je hrdinnější: dělo nebo salvarsan. Ale není-li možná, abychom si všímali hrdinnosti věcí, pak je vzhledem k modernímu životu nutno, abychom se mnoho nechlubili hrdinností lidí. Protože před „věcnými poměry tohoto světa“ stejně jako před lokomotivou ztrácíme hrdinnost rychleji než v souboji s bohem. (Chci říci ovšem, že se nebojíme lokomotivy, ale zato jsme bohabojní.)

Hrdinnost se roztlouká mezi věcmi, hrdinové umírají přikryti smetím a neřádem velkoměsta. Co je smutnějšího než filosofie Chaplinova: Člověk nedostane se nad povrch věcného společenského poměru než ekvilibristikou a lumpáctvím: snad se užívá alespoň tím, že vytlouká lidem okna. Lze tu mluvit o hrdinství? Dramatik chytne si „zlo“ a zůstane mu v rukou něco tak prázdného a bez chuti, „jako když někdo vystrčí

jazyk oknem a dostane přes něj ránu klackem“: úředník. Neboť v těchto zprostředkovatelích zločinu, kterými všichni jsme, není zla, leč zdobnělého a překupnického. Dramatik si vyjede na kapitalistu a napíchne hlupáka. A tak nezbývá leč rozhodnout se mezi těmito hrdiny hlupství a mezi hrdiny nemohoucího utrpení. Neboť tito poslední moderní hrdinové jsou spoutanější a bolestnější než svatý Šebestián. Stejně trpitelší jako staří hrdinové romantičtí. Avšak jejich tragika je složitá, a co horšího: bez patosu. Je suchá jako chléb chudého. Je bezejmenná jako dílo dělníka. Je méně zajímavá než novinářská lokálka. Vzpouora, která dřímá v těchto hrdinech, má dlouhou a obtížnou cestu, aby ukázala svou sílu.

Divadelní emocionální potřeba hrdinství odstěhovala se z tohoto zmatku. Lidé již od té doby, co nejsou jenom prach a popel, nejsou také nakloněni věřit tomu, že věci mluví. A proto není bohužel na světě moderního Shakespeara, který by napsal drama petrolejové nebo drama daňového systému. Lidé prozatím kladou i na tento železný svět srdce jako míru, chtějíce změřit jeho štěstí, a chtějí zapomínat, že kilowattové hodiny jsou, všeobecně vzato, měrou důkladnější.

(Pásmo 1, č. 5–6, str. 2–3, prosinec 1924)